

De vrouw van de satijnblauwe priefvogel zal paren

We komen ter wereld in de vorm van een lichaam dat gevoed wordt door eiwitten, water, vetten, koolhydraten, vitaminen en mineralen, ervaringen, ontmoetingen, verhalen en ideeën, beelden en zelfreflectie. Als je dit voor ogen houdt is het compleet zinloos om te proberen de concepten 'natuur' en 'cultuur' van elkaar te scheiden. Onze kennis is belichaamd en ons bestaan hangt af van de idee. De vrouw van de satijnblauwe priefvogel zal paren met de man die met zijn landschapstuintje van blauwe gevonden voorwerpen de juiste hormonen in haar brein weet te toveren. 'Gene' is verbonden met 'meme'. Dit is voor mensen niet anders. Onze genen (stukjes DNA die coderen voor een erfelijke eigenschap) en onze memen (feiten, ideeën, melodieën, patronen, ontwerpen) beïnvloeden elkaar continu en zijn samengeweven in een intiem haakwerk.

Zo maken wij deel uit van een 'kosmisch web' dat in flux is, dus niet is voorgeprogrammeerd, en dat in productie is met een groot geheel van simultaanspelen die tegelijk vrij en niet-vrij zijn, in de zin dat regels en beperkingen gekozen worden met het doel om meer schoonheid (meer spanning, meer harmonie, meer contrast...) te bereiken.

In elk spel zijn de twee grote oerkrachten met elkaar in interactie: angst en liefde. Dit zijn de twee primaire krachten in de mens, waarbij moet worden aangetekend dat onze welbekende zeven hoofdzonden handlangers kunnen zijn van beide krachten. Deze kunnen zelfs de grootste positieve en bij uitstek morele kracht in het web, de liefde, saboteren. Wat het web bijeenhoudt, is de kracht van de liefde, en in het bijzonder het ontstaan van liefde voor de gemeenschap. Die liefde ontstaat, en wordt onderhouden, via rituelen.

Rituelen zijn seriële, ceremoniële sociale activiteiten waarin memen een belangrijke rol spelen en die zich voltrekken buiten de normale maatschappelijke orde. Rituelen hebben dus een aparte cognitieve status. Een succesvol ritueel brengt een intense schoonheidservaring voort, en dat komt doordat onze hersenen 'bedraad' zijn om patronen mooi te vinden (denk aan: herhalende prints in de mode, ritme in architectuur, ritme op een technoconcert, structuur in een verhaal, een leuze in een speech). Het gevoel één te zijn met anderen, 'communitas', is subjectief en vluchtig en ontstaat in

het ritueel op de drempel van het bewustzijn. De spontaniteit en onmiddellijkheid van de ervaring houdt ook in dat zij niet lang volgehouden kan worden. Rituelen zijn essentieel voor een gemeenschap, niet alleen omdat ze toegang verschaffen tot dat eufore gevoel van eenheid dat moreel gedrag voortbrengt, maar ook omdat ze transitie en transformatie mogelijk maken – bijvoorbeeld van kind naar jongere, en van jongere naar volwassene, maar ook van nietig naar groots, van privé naar openbaar, van beschamend naar verlossend, van verouderd naar nieuw, van ziek naar gezond, van zwak naar sterk.

Morele relaties tussen mensen worden geboren in de liefde en worden gevormd en versterkt door rituelen. Maar moreel gedrag is bijzonder zeldzaam. De angst en die zeven handlangers grijpen maar al te snel de macht. Geloven dat de mens ooit 'beter' zal worden lijkt me ijdele hoop. De zelfreflectie, het enige dat ons van het dier onderscheidt, kent in de angst & co geduchte tegenstanders. Maar voor de wilde, 'ongetemde' mens heb ik wel goed nieuws. Weg met de mythe dat hij een destructieve, bloeddorstige idioot was. Hij herkende de schoonheid, en kon haar behouden.

Annemarie Estor

Dichter, cultuurwetenschapper, pantheïst

Deze korte tekst werd afgedrukt in: M. Harlaar (red.) (2021), *De getemde mens. Waar komt (volgens u) onze moraal vandaan?* Antwerpen/'s Hertogenbosch: Gompel & Svacina.

Meer dan 140 bekende en onbekende personen met uiteenlopende culturele en levensbeschouwelijke achtergronden laten in dit boek hun gedachten gaan over de vraag waar onze moraal vandaan komt.